
Vizuális nevelési feladatgyűjtemény

BODÓCZKY ISTVÁN

Húsz éve foglalkozom vizuális neveléssel, elsősorban a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola rajz-festő tanáraként. Az itt közölt feladatok egy része saját lelemény, más része gyűjtés, adaptáció. „Gyűjteményemből” itt csak azokat közlöm, amelyek a tanítás során valamilyen szempontból különösen hasznosnak bizonyultak. Többet közülük módomban állt különböző korosztályokkal, különböző kulturális háttérű, felkészültségű diákcsoportokkal is kipróbálni (Angliában, Belgiumban, Németországban). A feladatok szimultán hatásai közül – mint az várható volt – mindig más-más mutatkozott erősebbnek.

Ez a feladatgyűjtemény abból a felismerésből született, hogy nincs a művelődésnek még egy olyan területe, amely kevésbé igényelné a kötődést a már korábban besulykolt mintákhoz, mint éppen a vizuális művészeti nevelés. A „kreatív látás” szükségképpen szubjektív és felfedező élményekben gyökeredzik, amelyek mindegyike egyaránt értékes, ám teljesen eltérő irányokat jelölhet ki, létjogosultságukat – szerencsére – egyre kevésbé „illik” megkérdőjelezni.

Éppen ezért ma már egyre nyilvánvalóbb, hogy a vizuális nevelés általános érvényű „tankönyvét” csaknem lehetetlen megszerkeszteni. Túl sok a változó tényező ahhoz, hogy biztonsággal rögzíthetnénk egy-egy pontot, hogy akárcsak rövid időre is hitelest alkothatnánk.

Ez a feladatgyűjtemény olyan tanári segédkönyv kíván lenni, amely állandóan gyarapszik, átalakul; élő „segédeszköz”, amely képes az állandóan változó igényeket követni.

A vizuális nevelés, természeténél fogva, akkor igazán hatásos, ha olyan gyakorlati feladatokon keresztül valósul meg, amelyeknél gyakran maga a kérdés tartalmazza az információt; amelyeknél nem a megoldás a legfontosabb, hanem a kérdés megértése, és a hangsúly nem a kész válaszon van, hanem az odavezető úton, vagy utakon, amelyeknél soha sincs *csak egyetlen megoldás*. A tanítás pedig akkor eredményes, ha a tanuló nem elsősorban „válaszadó”, hanem maga is „kérdő”.

Elképzelésem szerint minden feladatnak különálló lapon a könnyű keresést szolgáló kartonrendszerben kell lennie, hogy onnan a tanár a saját koncepciója

szerint felépített feladatsorokhoz kiemelhesse a legalkalmasabbakat.

Hangsúlyoznom kell azonban, hogy ez a segédkönyv csak akkor működik jól, ha maga a használója is gyarapítja a gyűjteményt.

A képek közlését bizonyos szempontból hibásnak tartom, mert óhatatlanul „mintát” ad, pedig ez teljesen ellentétes a gyűjtemény szellemével. Több más okból viszont mégis indokoltnak éreztem megjelenésüket: egyrészt mert „hitelesítik” a használhatóságot, másrészt az elfogadható színvonalról adnak némi elképzelést. De a kép nem minta! – csak egy a számtalan lehetséges megoldás közül.

Az előzmények

Úgy látszik, hogy a vizuális nevelés a művészetoktatás válságának periódusait követve – az egész világon – folytonos átalakulásban van, önmaga állandó újrameghatározására kényszerül. Mivel ez nem mindig sikeres, a „rajzot”, mint tantárgyat időnként megszüntetik, a vizuális nevelés csak bújtatottan jelenik meg más tárgyakban, vagy minimálisra csökkentett óraszámmal visszaminősítik készségfejlesztő tárggyá, amelynek célja a manualitás fejlesztése és az izlésnevelés. (Ez egyébként célját tekintve megegyezik a múlt századi „mintakönyves” rajztanítással.)

A XX. század végére bebizonyosodott, hogy csak a nyitott kultúrák képesek fennmaradni. A fejlett ipari országok, melyeknek kultúrája ma meghatározó az egész világon, annak köszönhetik pozíciójukat, hogy képesek befogadni a különböző értékeket, és a „különbözőséget” mint értéket ismerik el. Az individuum, az eredetiség különösen nagy értéknek számít, kultiválását alapvető pedagógiai célnak tekintik. Ezek a társadalmak egyrészt különösen védik az egyént, másrészt viszont magára hagyják, állandóan versengésre, mások és önmaguk túlszárnyalására késztetik.

Ez a kultúrában „másságra” törekvés-ként jelenik meg. A régi eszmék, eszmények meghaladása, megtagadása, általában a lázadás, a dekonstrukció nem számít eretnekségnek, hanem egyenesen kívánatos a kulturális életben.

Ez permanens feszültség forrása, mert a társadalom egészséges működéséhez egyaránt szükség van a rendre, valamiféle

állandóságra, és a rombolásra, a változásra, a mozgásra. Az állandóság és a változás egyaránt létkérdés, és ez főleg a pedagógiára ró óriási terheket. Különösen az alap- és középfokú iskolákban, ahol az oktatással egyenrangú cél a nevelés. A nevelés, amely egyrészt a társadalmilag elfogadott értékrendet hivatott közvetíteni – az állandóság felől közelítve –, másrészt viszont az individuumra koncentrálva a tanulók személyiségfejlődését kell segítse. A személyiségét, amely a változások forrása. Ez a két nevelési cél gyakran kerül ellentmondásba egymással, így a tanár konfliktushelyzetbe kerül, mivel egyszerre felelős a társadalmi érdekekért és növendékei személyes érdekeiért. Egyszerre kell képviselnie az állandóságot és a változást.

A vizuális nevelésben pedig hatványozottan jelentkezik ez a probléma, mert itt az oktatás és nevelés szétválaszthatatlanul összefonódik. Ráadásul a vizuális oktatás nem lineáris jellegű. Itt nem lehet a tananyaghoz kiegészítő fejezetként hozzacsatolni a „legújabb kutatás eredményeit”. Itt legtöbbször az egész válik megkérdőjelezetté, idejét múlttá.

Anthony Ehrenzweig egy 1982-es cikkében (*Alienation versus self-expression*. In *Studio International* vol.195. No. 993/4) leírja, hogy a megjelenésekor – az ötvenes évek elején – anti-művészetként fellépő absztrakt expresszionizmus, amely „annak idején az elszigetelt individuum tiltakozásaként született a társadalmi konvenciók ellen” a hetvenes évekre maga is konvencióvá vált. „A szegény művésznövendék a szabad önkifejezés szükségességét szinte morális kötelezettségnek fogadja el... az önkifejezés annyira klisévé vált, hogy alig több, mintha bármi áron egyéni kézírást igyekeznénk kialakítani. Több mint valószínű, hogy ez az erőlködés afektáláshoz vezet. Ezért fogékony művészek – mint *William Turnbull* és *Richard Hamilton* – tanításukban megpróbálják ellensúlyozni növendékeik túlradó önkifejezési vágyát azáltal, hogy kifejezetten személytelen feladatokat adnak nekik.” Vagyis a szélsőséges szubjektivitásra ellenhatásként a művészeti oktatásban a személytelenebb, a vizuális gondolkodás határait kutató megközelítések kerültek előtérbe.

A vizuális nevelés általában kisebb-nagyobb lemaradással a művészet főbb vo-

nulatainak változásait követte. A XX. század második felében azonban sem iskolai vizuális nevelés, sem a művészeti iskolák nem képesek a gyors változásokkal lépést tartani. Nehezíti helyzetüket az is, hogy a művészetén kívüli, egyéb tényezők amúgy is sokkal nagyobb hatással vannak ma a látáskultúrára, mint a szervezett – iskolai – nevelés. Így aztán a művészeti iskolának, a rajztanároknak megsejyenyülve kell tudomásul venniük saját korszerűtlenségüket, inkompetenciájukat.

A posztmodern újabb helyzetet teremtett. Amint azt *Umberto Eco* egy interjúban kifejtette, a „monoteista” tradíciót az „ateista” avantgardizmus szétzúzta. Ezek helyébe lépett most a posztmodern, amely „politeista”. „Többféle isten létezik, és a köztük folyó dialógus által a filozófia, az irodalom és talán a politika is emberibbé válhat. A politeisztikus társadalmak a múltban mindig kevésbé voltak fanatikusak mint a monoteisták.”

Most jó esélye van annak, hogy megfogalmazzuk a vizuális nevelés új céljait. Ha ezeket meghatároztuk, rátérhetünk arra, hogy megkeressük a vizuális nevelés legalkalmasabbnak tetsző módszereit.

A vizuális nevelés célja

A vizuális nevelés az általános és középiskolákban nem csupán látásnevelést jelent, a vizuális észlelés színvonalának emelését, hanem nevelést a legszélesebb értelemben – a vizualitáson keresztül.

Igaz, a közfelfogás sokkal kisebb jelentőséget tulajdonít a „rajztanításnak”. Mivel azt szorosan a művészetre utalónak tartják, többnyire olyasvalaminek, ami értékes, ám ezoterikus, a neveléstől és az élettől szeparált valami.

Pedig egyetlen tantárgy tanítása sem ad lehetőséget olyan teljességre, mint éppen a vizuális nevelés. Célja nem egyszerűen csak az, hogy gazdagítsa az életet, hanem cementként fogja össze a legkülönbözőbb emberi megnyilvánulásokat. Miközben örömet okozhat, segíti önmagunk és a világ megértését, és jelentős az általános nevelő hatása.

Úgy gondolom, elfogadható általános nevelési cél az, hogy a tanár a tanulóknak közvetítse a társadalmilag elvárt magatartás normáit, ugyanakkor segítse önismertük, önálló személyiségük kialakulását, fejlődését. Vagyis egyaránt foglalkozzon a közösséggel és az egyénnel. A tradíció, a

hagyomány, a szabályok túlhangsúlyozása ugyanannyira káros lehet, mint azok figyelmen kívül hagyása. Egyszerre kell az elfogadás és a kételkedés attitűdjére felkészíteni a tanulókat.

Fontos tehát, hogy ezek az általános nevelési célok helyes arányban valósuljanak meg a vizuális nevelésben is.

A szűkebb értelemben vett vizuális nevelés célja:

- A látás fejlesztése; a vizuális észlelés érzékenységének fokozása; a látható világ kutató vizsgálatára való sarkantés, hogy ezáltal a növendékeket rávegye a látvány (a természetes és mesterséges környezet, a vizuálisan rögzített ismeretek, különös tekintettel a műalkotásokra) minél magasabb szintű értelmezésére; segítse korszerű tér- illetve valóságsszemléletük kialakulását.

- A vizuális kifejezés; a megjelenítés képességének fejlesztése, a vizuális kifejezés, illetve ismeretrögzítés bizonyos formáinak gyakorlati megismerése. (Hogy melyek ezek a formák és azokat milyen mélységig kell a tanulóknak elsajátítaniuk, iskolánként és korosztályonként változó. Mindenesetre a vizuális nevelés akkor hatékony igazán, ha a gyakorlati és elméleti tevékenység egységeként valósul meg).

- Az alkotás, az alakítás igényének felkeltése, az alkotó, kreatív gondolkodás fejlesztése.

Míg a felvázolt célok állandónak és kötelezőnek tekinthetők, addig az átadható konkrét ismeretek, azok jellege és aránya a programon belül erős eltéréseket mutat, a tanulók korától, a helyi adottságoktól és a tanár személyes érdeklődésétől függően.

Amikor egy-egy konkrét szituációra nevelési programot készítünk, mindig figyelemmel kell lenni arra, hogy az általános nevelési célok, a vizuális nevelési célok és az átadandó konkrét ismeretek mellett milyen célokat szeretnénk még megvalósítani. Célszerű ezért előre felmérni az egyes feladatok, illetve feladatsorok várható szimultán hatásait. Ilyenek például, hogy: fejleszt:

- a megfigyelőképességet,
- az észlelés érzékenységét,
- az arányérzéklet,
- a vizuális memóriát,
- a vizuális fantáziát,

- a látványértelmező (tájékozódó) készséget,
- a problémafelismerő készséget,
- a problémamegoldó készséget,
- a kreativitást,
- az elvont gondolkodást,
- a manuális készséget
- a konstruáló készséget,
- a kommunikációs készséget
- segíti az önkép, az identitástudat kialakulását,
- segíti az érzelmi gazdagodást.

Ezt a sort lehetne még folytatni, még csak egyet említek meg: mivel a „látás a szavak előtt jár”, egy komplex vizuális nevelési program (amely tehát nem egyszerűen csak „rajztanítás”) a számos „áthalás” révén szélesebb látókörű gondolkodás kialakulását segítheti, amelyben a különböző helyekről szerzett ismeretek dinamikus kölcsönhatásban vannak, szerves egészzé kapcsolódnak.

A feladatok

A tájékozódást megkönnyítendő az itt közölt feladatokat címszavakkal láttam el. Ezek azonban csak nagyon kevésbé informálnak a feladat használhatóságáról, hiszen minden feladat többféle cél elérésére is alkalmas, használhatóságukat egyébként is a tanulók korától, felkészültségüktől stb. függően mindenki maga döntheti el.

Módszertani ajánlásokat, technikai ismertetéseket sem közlök. Egyet azonban fontosnak tartok megjegyezni: A hagyományos rajztanítás szinte kizárólag olyan feladatokkal dolgozik, amelyek egyéni erőfeszítéseket igényelnek. Ezek „elmagányosító” hatását a csoportos gyakorlatokkal feloldhatjuk. Fontos, hogy olyan légkör alakuljon ki az osztályban, amelyben a tanulók szabadon megnyilvánulnak társaik előtt, mernek kísérletezni és akár tévedni is.

A csoportos munkák – általában kis, 4-5 fős csoportokról van szó – gyakran az ötletek összegyűjtésével kezdődnek. Ennek talán leghatásosabb módszere az úgynevezett „brain storming” (angolból átvett kifejezés). Ez a módszer igen alkalmas arra, hogy az egész csoportot aktivizálja. Lényege a következő: egy megadott probléma megoldásához a tanulók egymás után mondják ötleteiket. Ezalatt senki sem szólhat közbe. Az elhangzott ötleteket felírják a táblára. Ha valakinek nincsen újabb ötlete, kimarad, de a következő körben újra

sorra kerül. Amikor már végképp nincsen senkinek újabb ötlete, elkezdődik a kiértékelés. Ekkor közösen kiemelik a legjobbnak ítélt megoldást (megoldásokat).

1. Megfigyelés. Az észlelés érzékenysége fokozása

Az órai munka megkezdése előtt a földön hanyatt fekve „hallgassák a csendet”. Becsukott szemmel 2-3 percig némán hallgassák a neszeket, zörejeket. Utóbb mindenki beszámol arról, hogy mit hallott.

2. Megfigyelés

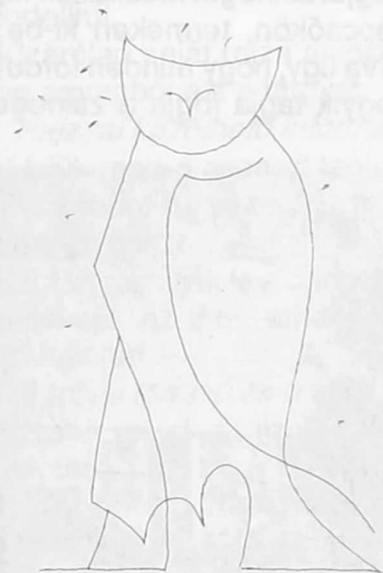
Egy fotó vagy reprodukció fénymásolatán színes rosttollal jelöljük meg egy kontúrdarabot. Azonos méretű üres pauszpapíron a megfelelő helyre rajzolják meg a vonalat. A pauszt a képre helyezve ellenőrizhető az eredmény.

3. Megfigyelés

Acsoport körbeáll, egyikük átmegy a körön, egy másik ezután megpróbálja utánozni járását.

4. Megfigyelés

A csoport minden tagja kap egy krumplit. Azt egy percig vizsgálhatja, majd összegyűjtjük mindet egy zsákba. Az asztal-

ra öntve mindenki találja meg a saját krumpliját.

5. Megfigyelés. „Vizuális pletyka”

Acsoport egyik tagjának villanásnyi időre felmutatunk egy egyszerű, de kissé kétértelmű vonalas ábrát. Rajzolja le mit látott. Ezután az ő rajzát mutatjuk meg a következő tanulónak (természetesen úgy, hogy a többiek ne láthassák). Ő is rajzolja le, amit látott. És így tovább. Amikor a sor végére érünk, tegyük ki sorba a rajzokat.

6. Megfigyelés. „Megöröklítés”

Fesse meg azt a hóból vagy jégből összeállított csendéletet, amelyet a fűtött teremben helyeztünk el.

7. Megfigyelés. Megjelenítés

A modellként használt látvány (interieur, csendélet stb.) tónusait gondolatban ossza 6 fokozatra (fehér: 1 – fekete: 6) A papíron csak egyet, például csak a harmadikat jelenítse meg.

8. Megfigyelés. Memória. Megjelenítés

a) Rajzoljon le egy beállítást úgy, hogy háttal ül a látványnak, és azt csak időnként nézi meg.

b) Rajzolja le a beállítást úgy, hogy azt először csak nézi (2-3 percig). A rajzolás folyamán nem láthatja többé a modellt.

9. Memória. Ismeret rögzítés

Készítse el lakásuk alaprajzát emlékezetből. Rajzát otthon ellenőrizze, más színű ceruzával korrigálja.

10. Érzékelés. Mozgás. „Fényfilm”

Készítsenek 3 perces videofilmet statikus látványról, statikus helyzetű kamerával. A filmen minden mozgás csak a fény változásaitól származzon.

11. Taktilis érzékelés

A csoport egyik tagjának bekötik a szemét. Vele szemben leül egyik társa. Próbálja meg felismerni úgy, hogy csak az arcát tapinthatja végig.

12. Taktilis érzékelés. Megjelenítés

Egy kendővel letakart (kisméretű, nem túl könnyen felismerhető) tárgyat kell lerajzolni úgy, hogy azt a kendő alá nyúlva két kézzel 1 percig tapogathatja.

13. Hang-tér

Készítsenek hangjátékot (magnófelvételt) egy rövid, kitalált eseménysorozatról, amelyben csak zörejekkel, hangokkal (de szavak nélkül!) „láttatják” a történeteket.

14. Hang-tér. Transzkripció

a) Készítsenek 1 perces hangfelvételt, amelyben ezt az időtartamot különbözős zörejekkel, hangokkal „tagolják”.

b) Próbálják meg elkészíteni ennek vizuális átírását papíron.

15. Térlátás

„Belső térben álló tárgyak (például egy közepre állított szekrény) egyenes éleinek képzeletbeli meghosszabbítása hol metszené el a terem falát?” A csoport tagjai „tippjeiket” megjelölt gombostűkkel tegyék meg, majd kifeszített zsineggel ellenőrizték, ki állt legközelebb a valódi ponthoz.

16. Vizuális kifejezés. Test-nyelv

a) A csoport egyik tagja (a „szobrász”) a többiekkel „szobor-anyagként” használva állítson be olyan élő szoborcsoportot, amelyet a többiek majd megpróbálnak értelmezni.

b) Ezután állítson be szándékosan értelmetlen mozdulatokat.

17. Vizuális kifejezés. Test-nyelv

A csoport minden tagja menjen végig úgy a termen, hogy természetes járását elváltoztatja.

18. Kifejezés

Próbáljon meg saját jelenlétének valamilyen módon társai előtt hangsúlyt adni.

19. Kifejezés és rögzített kifejezés

a) 4-5 fős csoport készítsen elő egy rövid performance-ot, amelyben az épített környezetet, a mozgást és a hangot egyaránt felhasználják.

b) A közönség előtt előadott performance-ot vegyék fel két videokamerával, két teljesen eltérő nézőpontból.

20. Rögzített kifejezés. Megjelenítés – a természet utáni rajz, mint a látvány értelmezése

a) Rajzolja le a beállított, csomóra kötött kendőt vagy kötelet, esetleg összegubancolt filmszalagot.

b) Ismétlje meg emlékezetből a rajzot.

21. Megjelenítés – a természet utáni rajz mint a látvány értelmezése

Készítsen természet utáni rajzot drapériába csomagolt, de így is felismerhető tárgyakról.

22. Megjelenítés – a természet utáni rajz mint a látvány értelmezése

Rajzolja le a beállított ketté- (vagy több darabba) tört tárgyat.

23. Megjelenítés – a tudott dolgok az észlelést is befolyásolják

a) Rajzolja le a terembe vonszolt, nagy, súlyos ládát vagy papírdobozt.

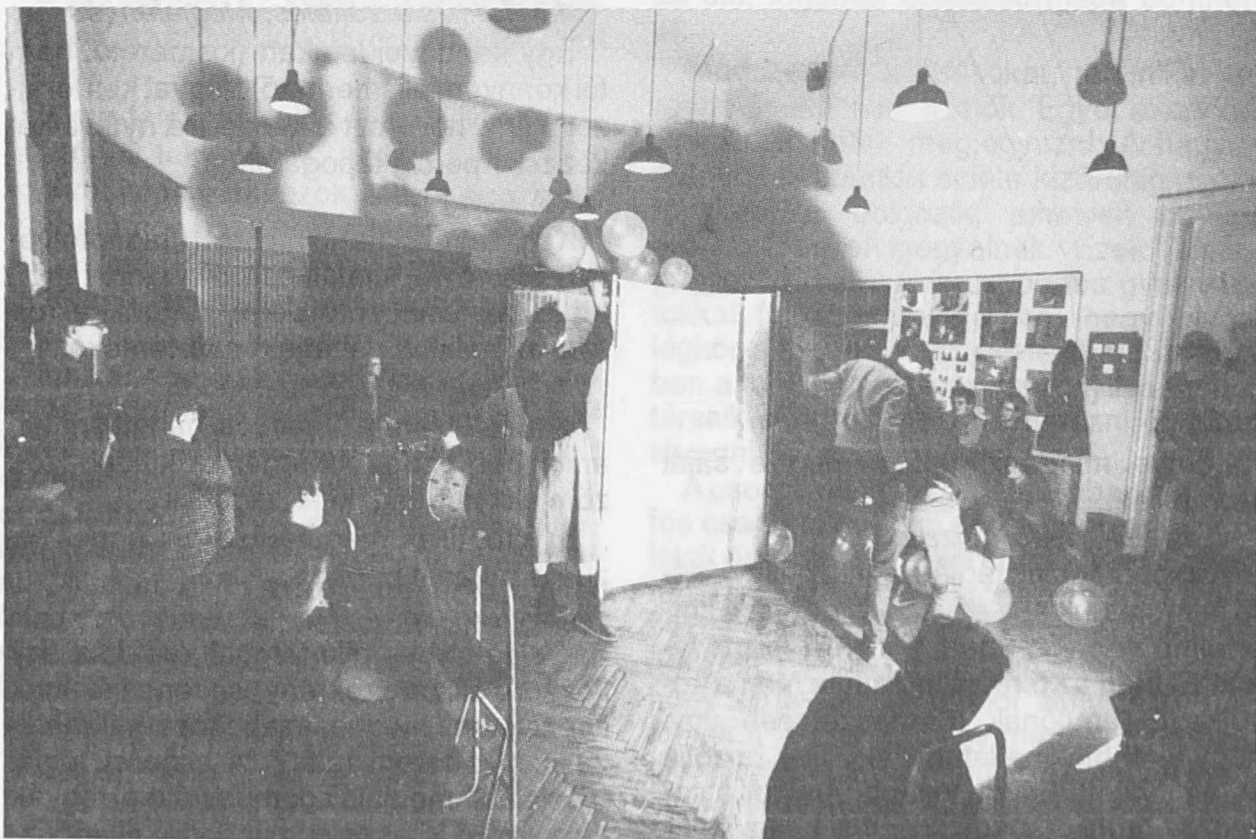
b) Vizsgálják meg a „rejtélyes” láda tartalmát, majd újra rajzolják le.

24. A tér háromdimenziós megjelenítése

Visszaemlékezve egy barlangba tett kirándulásra, mintázza meg agyagból a barlang légterét (illetve annak egy részletét). Vagyis az agyag tömege a barlangban lévő levegőnek feleljen meg.

25. A téri helyzet megjelenítése

a) Egy nagyobb épületben (iskola?) a csoport tagjai zsineget feszítenek ki; folyosón, lépcsőn, termeken ki-be, le-föl kanyarodva úgy, hogy minden fordulónál a csoport egyik tagja fogja a zsineget. Ez-

Hang-tér, lég-tér. Performance a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában. 1984
Illusztráció a 19. feladathoz.

után felváltva egyesével mindenki végigjárja a zsineget.

b) Készítse el drótból a zsineg kisméretű makettjét.

c) Ábrázolják ezt a makettet rajzban úgy, hogy a téri helyzet egyértelmű legyen – vagyis, hogy rajza alapján a drótmakett rekonstruálható legyen.

26. A téri helyzet megjelenítése rajzban

Készítsenek magyarázó rajzot négy kitérő egyenesről beállított modell alapján (egy vízszintes sík lapba szúrt négy pálca) úgy, hogy a rajz alapján az egyenesek téri helyzete pontosan rekonstruálható legyen.

27. A „magyarázó rajz”

a) Készítsenek magyarázó rajzsorot (például egy ismeretlen papírhajtogatásról vagy egy bonyolult csomó megkötéséről). A rajzokon csak jelek (például nyilak) szerepelhetnek, írás nem.

b) Cseréljenek rajzot, és a kapott rajz alapján készítsék el a hajtogatást, a csomót stb.

28. Rajzzal közölhető információk

a) Készítsen tónusos rajzot egy beállított modelltől.

b) Kizárólag saját rajza alapján mintázza meg agyagból azt a tárgyat.

29. Rajzzal közölhető információk

a) Kérjük meg a csoport tagjait, hogy a terem közepére helyezett nagy kartondobozt zúzzák össze.

b) Ezután rajzolják le a dobozt úgy, hogy érzékeltessék az erőt, amely a deformáláshoz vezetett.

30. A teljes tónusú és a vonalas rajz

Készítsen vonalas rajzokat pauszpapírra egy fotóról úgy, hogy a képre helyezi a papírt, és csak vonalakkal „átmásolja”. Vizsgálja meg, mit rajzolt.

31. Téri helyzet értelmezése csak vonalak segítségével

a) Rajzolja le a beállított modellt (például kissé oldalára billentett, levegőbe függesztett konyhaszék) úgy, hogy az összes élét – a nem láthatókat is – egyenletes vastagságú vonallal ábrázolja. Ezután a látható éleket erősítse meg.

b) A következő, hasonlóan elkezdett rajzon minden rendszeresség nélkül erősítsen meg egyes vonalakat.

32. A megjelenítés

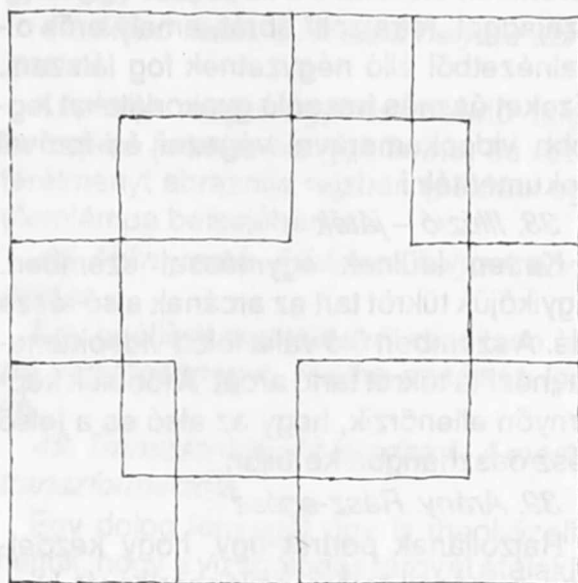
a) Egy papírlapra rajzoljon csíkokat, majd ezt gyűrje meg.

b) Készítsen rajzot a gyűrött papírról úgy, hogy kizárólag a rárajzolt vonalakat jeleníti meg.

33. A téri helyzet ábrázolása

A két példányban előrajzolt ábrát színekkel értelmezze (fesse ki) úgy, hogy

- a) az valamilyen termélységet sugalljon
- b) a legkevesbé se utaljon háromdimenziós térre.

34. Nézőpont

Belső teret vagy csendéletet rajzoljon le úgy, hogy egy rajzon belül több nézőpontot alkalmaz.

35. Nézőpont. Nézőponttágítás

a) Készítsenek rajzot belső térről úgy, hogy helyükről nem állnak ugyan fel, de fejük forgatásával a látómezőt a lehetséges legnagyobbra tágítják. A rajzon minden legyen rajta, amit így látnak.

b) Egy megadott görbe mentén – egy helyben állva – mozgassák a foto- vagy videokamerát és így készítsenek felvételeket. Ha videofelvételt készítettek, kockázással másolják át a látványt a képernyőről pauszpapírdarabokra, majd ezeket ragasszák össze.

36. Nézőpont

a) Készítsenek díszletszerű csendéleteket. (Az egyes tárgyakat fessék meg kartonpapírra, vágják ki, és rendezzék el a térben)

b) Ezekről a beállításokról fessenek képet.

37. Nézőpont. Térillúziók

Mindig szórakoztató és nevelő hatású ha „laboratóriumi körülmények” között esünk érzéki csalódás áldozatául. Szórakoztató, mert nincsen igazi tétje, tanulsá-

gos, mert szinte hihetetlen, hogy bizonyos dolgok – egy nézőpontból – mennyire másnak látszanak, mint amilyenek valójában. Az egyik leggyakoribb szándékosan előidézett érzéki csalódás a perspektíva-korrekciónak az a módja, amikor a vízszintes síkon fekvő trapéz egy nézőpontból álló négyzetnek látszik. Könnyebb azonban teremben előállítani a fal síkjára szigetelőszalaggal „felrajzolt” ábrát, amely erős oldalnézetből álló négyzetnek fog látszani. Ezeket és más hasonló gyakorlatokat legjobb videokamerával végezni és fotóval dokumentálni.

38. Illúzió – játék

Ketten leülnek egymással szemben. Egyikőjük tükröt tart az arcának alsó része elé. A szemben ülő válla fölött videokamera „nézi” a tükröt tartó arcát. A többiek képernyőn ellenőrzik, hogy az alsó és a felső rész összhangba kerüljön.

39. Arány. Rész-egész

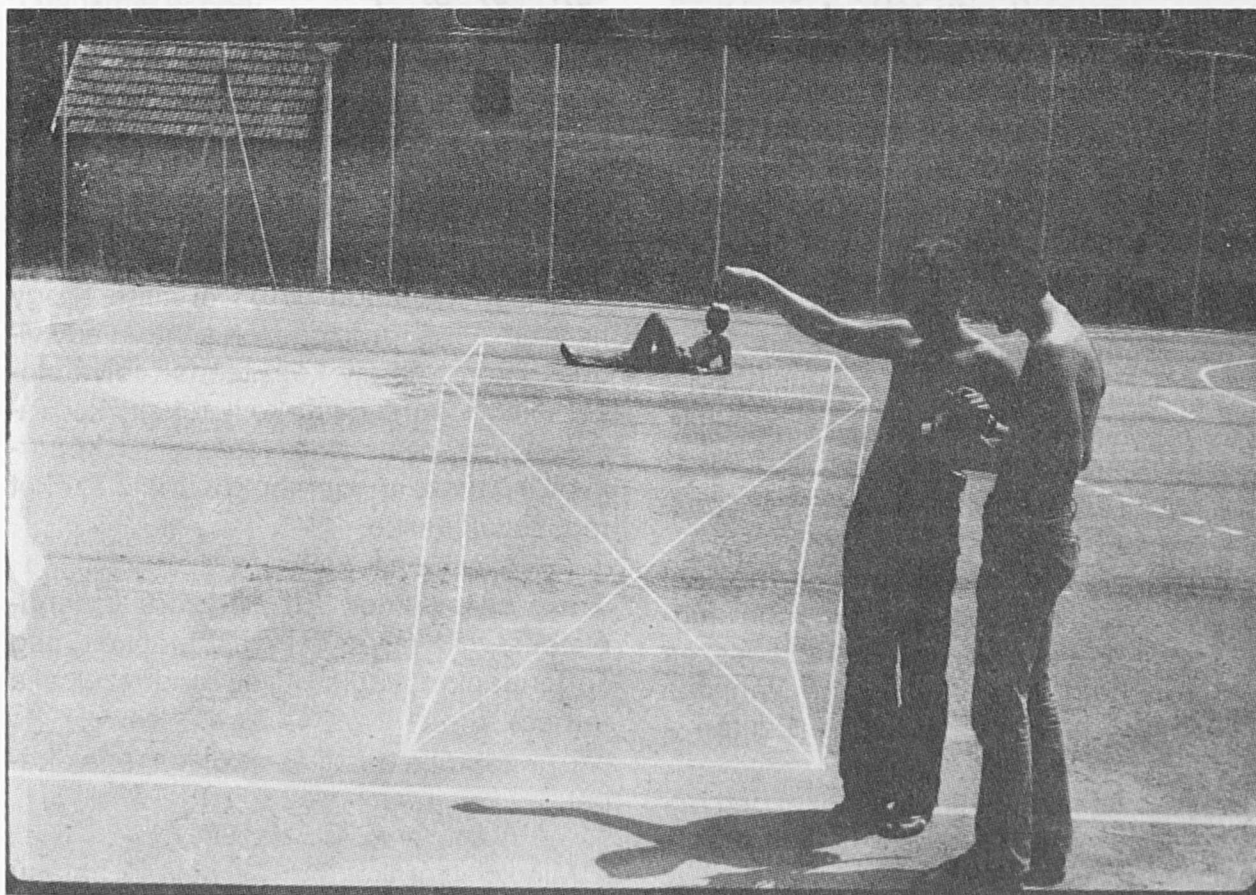
Rajzoljanak portrét úgy, hogy kezdetben a modell fejére nejlonharisnyát húztak. Ez eltünteti a részleteket, a fej formája hangsúlyozottabbá válik. Később vegyék

A 39. feladat modellje

le róla a harisnyát, és így folytassák a rajzot.

40. Arány. Rész-egész. Teljes tónusú rajz

Perspektíva korrekció. Krétarajz betonon.
Illusztráció a 37. feladathoz

Az oldalról erősen megvilágított modell elé 4 réteg vékony tüllfüggönyt erősítünk. Készítsen teljes tónusú rajzot a látványról. A rajz fejlesztése során fokozatosan vesszünk le egyet-egyet a függönyökből. Így a látvány tónusokban egyre gazdagabbá válik.

41. Egyedi és általános

Két modell ül szorosan egymás mellett azonos pózban. Rajzoljon portrét az egyikről, majd a félig kész rajzot a másiktól folytassa.

42. A személyes és az általános – a rajzban

A csoport körbeüli a beállított modellt (például csendélet), és mindenki elkezd rajzolni. Egy kis idő múltán mindenki átül a baloldali szomszédja helyére, és azt a rajzot folytatja. A tanár jelzésére ismét „továbbülnék”, és ez addig folytatódik, míg nem minden rajzon mindenki dolgozott.

43. Elképzelt téri helyzet ábrázolása

Rajzolja le azt az elképzelt látványt, mintha üvegkockák hullanának egy sima víztükörbe.

44. Elképzelt szituáció ábrázolása

Próbálja meg saját mozdulatát rajzban rekonstruálni. Például vegye le a kabátját, és ezt a „kabát-levételt” rajzolja le.

45. Elképzelt helyzet ábrázolása

Egy összetett tárgyat (például egy télikabát, egy szék stb.) rajzoljon le úgy, hogy képzeletben alkotóelemeire szedi szét.

46. Elképzelt helyzet ábrázolása

Beállított csendélet természet utáni rajzolása a feladat, de úgy, mintha egy képzeletbeli ferde sík elmettszette volna a tárgyak egy részét.

47. Mikro terek. Elképzelt helyzet ábrázolása

Képzelve magát egy kis méretű tárgy belsejébe (mintha hangya lenne) és ezt a térélményt ábrázolja rajzban (például egy elemilámpa belsejében)

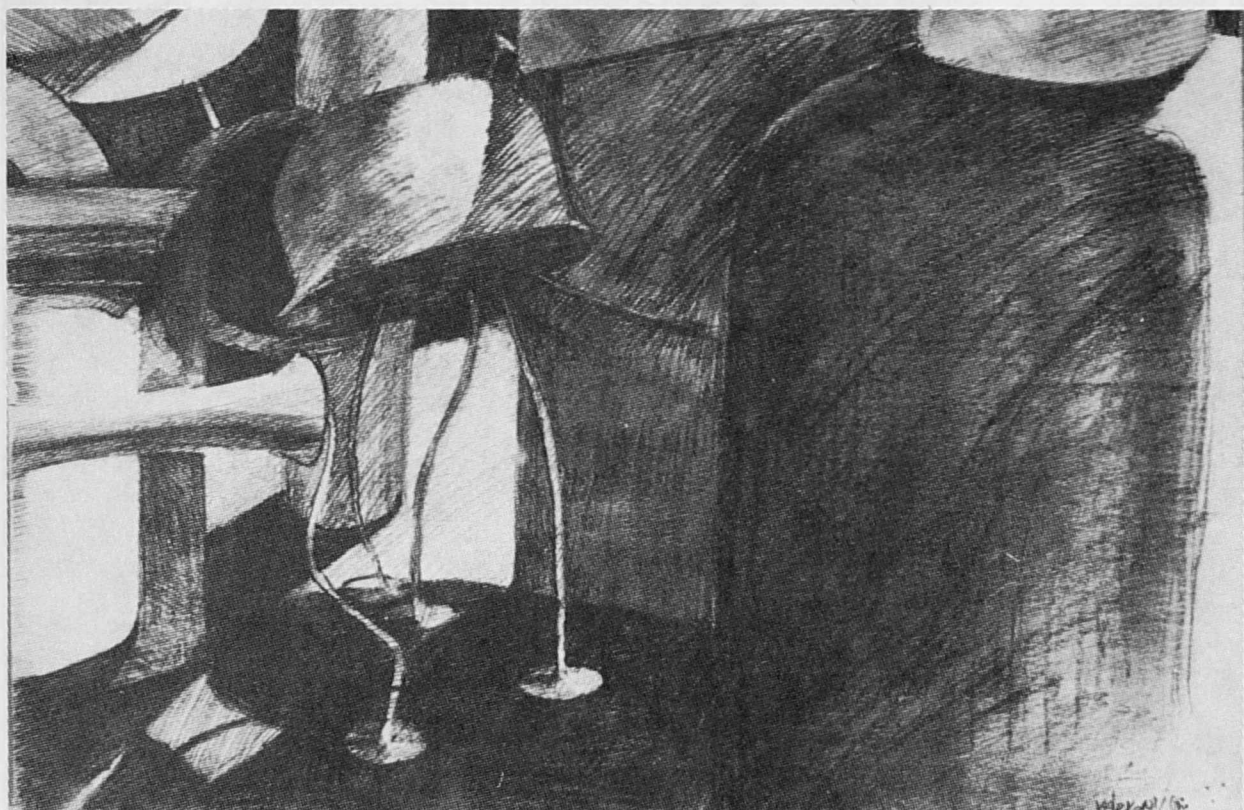
48. Mikro terek. Elképzelt helyzet ábrázolása

Egy beállított csendeletről készítsen rajzot vagy festményt, mintha az tájkép lenne.

49. Transzformációs feladatok. A modell transzformációja

Egy dolog lényegét úgy is megközelíthetjük, hogy a vizsgálódás tárgyát átalakítva, a végsőkig eltorzítva azt a pontot keressük, amikor már többé nem tekinthető annak, ami eredetileg volt.

Kisebb csoportok egy-egy tárgyat kapnak (például húsdaráló, madárkalitka, le-

Mikró táj – egy tranzistoros rádió belsejében. Várkonyi György(16 éves) ceruzarajza. Illusztráció a 47. feladathoz

mezjátsszó stb.), ezt kell tanulmányozniuk úgy, hogy különböző transzformációkat végeznek rajta, (például szokatlan helyre teszik, megváltoztatják a funkcióját, fizikai tulajdonságait, roncsolják, vagy hozzáadnak stb.). Az átalakításokat lehetőleg dokumentálják. A munka első fázisában a csoport az ötleteket gyűjti össze (ajánlott a brain storming módszer), majd megállapítják a megvalósítás praktikus sorrendjét.

50. Transzformációs feladat

Rajzoljon le egy tárgyat (modell után), amilyen rosszul csak tudja.

51. Transzformációs feladatok. Egy már meglévő ábrázolás átalakítása

Változtassa meg egy műtárgy értelmét (festmény vagy szobor reprodukcióját, fénymásolatát) valamilyen beavatkozással.

52. Transzformációs feladatok. Az ábrázolás körülményeinek átalakítása

Festés, rajzolás beállított modell után a szokásostól eltérő módszerekkel. Például:

- jobbkezes bal kézzel rajzol,

- hosszú pálca végére erősített ceruzával rajzol,

- a ceruza rögzített, a rajzlap mozog,

- diktálás útján (a rajzoló nem látja a beállítást, a diktáló viszont nem látja a rajzot),

53. Transzformációs feladat

Készítsen a beállításról rajzot úgy, hogy a rajz fejfelé lefelé ábrázolja a látványt.

54. Transzformációs feladatok

Találjon ki egy torzítási rendszert (például oldalirányban felére csökkenteni a képet) és ennek szabályai szerint transzformáljon egy rajzot vagy képet.

55. Transzformációs feladatok. A szemlélés körülményeinek átalakítása

a) Rajzolja le a modellt (például csendéletet, mintha az ellenkező oldalról látná.

b) Készítsen tónusos rajzot a beállított modellről egy elképzelt másféle megvilágításban.

c) Tükörből rajzolja a beállítást.

56. Transzformációs feladatok. A szemlélő – önmagunk – átalakítása

*Transzformációs feladat. A modell transzformációja
Illusztráció a 49. feladathoz*

a) Jöjjön az órára olyan öltözékben, amelyet teljesen idegennek érez önmagától.

b) Változtassa meg az arcát festéssel.

c) Készítsen olyan rajzot vagy festményt a beállításról, amelyet teljesen idegennek érez önmagától.

57. Transzformációs feladat

A csoport minden tagja készítsen maszkot magának, és ezt viseljük az órán, miközben rajzolják a beállítást.

58. Transzformációs gyakorlat

Négyen üljenek le egymás mellé egy padra. Igyekezzenek minél időtlenebb képet vágni. (Ezt tartsák legalább egy percig, majd kérjük meg őket, hogy fogjanak kezét a szomszédjukkal.

59. Transzformációs feladat

Másoljon le egy adott festményt úgy, hogy az eredeti megvilágítást a másolaton megváltoztatja. (Például képzelje el, hogy a „Las Meninas” terét vakkuval világították meg.)

60. Transzformációs feladatsor

a) Mintázzon meg agyagból egy kavicsot többszörösen felnagyított méretben.

b) Képzelje el, hogy a kavicsot 4-5 különböző síkkal elmetszette. Ezt rajzolja le.

c) Készítse el papírból ezt a makettet.

d) Fesse ki temperával a makettet.

e) Használja ezt a makettet modellként egy olyan festményhez, amely nem tartalmaz semmilyen háromdimenziós térre utaló elemet. Vagyis addig dolgozzon a képen, amíg a kép teljesen kétdimenziós, dekoratív kompozícióvá nem alakult.

61. Transzformáció. Pozitív-negatív

Készítsen teljes tónusú rajzot a kontasztosan megvilágított beállításról úgy, hogy a papíron az eredeti látvány negatívját jeleníti meg.

62. A pont

Jelenítse meg papíron az oldalfénnyel megvilágított beállítást kizárólag pontszerű elemekkel.

63. A pont

Írjon-rajzoljon „konkrét verset” a betűket mint pontszerű elemeket használva.

64. A vonal

Hozzon létre vonalakat – mint mozgásvonalakat – a legkülönbözőbb módokon.

65. A vonal

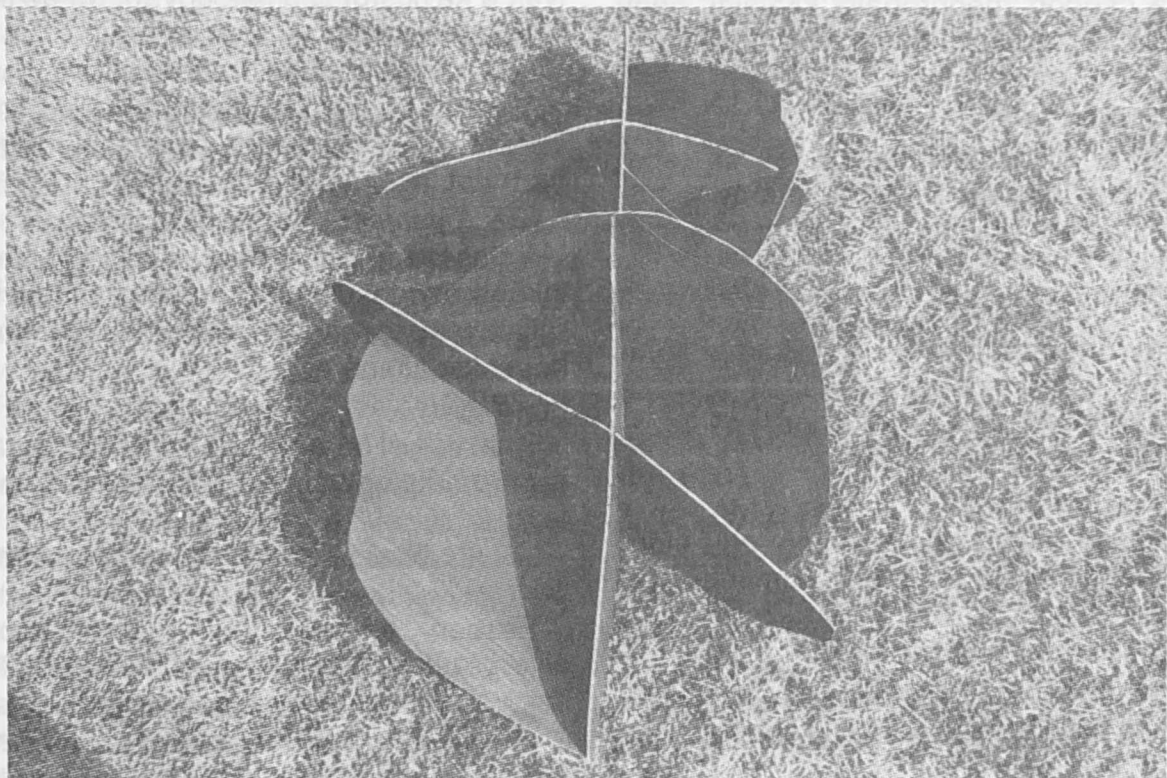
Rajzoljon le tárgyakat csak körvonallal

a) egy tipikus, felismerhető

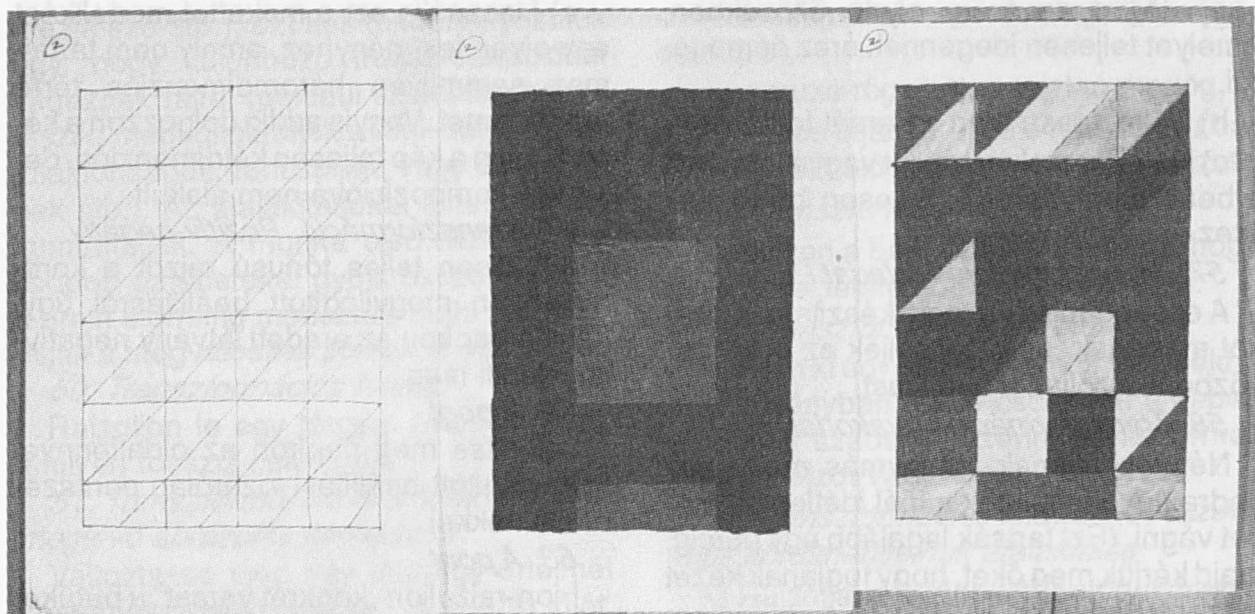
b) és egy nem tipikus nézetből.

66. A vonal

Húzzon egyet azokból a cédulákból, amelyekre érzelmi állapotokat írtunk fel (fájdalom, félelem, nyugalom, hiányérzet, fásultság, gyűlölet stb.). Ezt próbálja meg csak vonalakkal – elvont módon – kifejez-

*A kavics transzformációjának egyik stádiuma. Hullámkarton, tempera.
Illusztráció a 60. feladathoz*

*Színekkel átértelmezett kompozíció. Tempera, papír.
Illusztráció a 70. feladathoz*

ni. A végén felolvassuk a kihúzott szavakat, és a csoport megpróbálja kitalálni, melyik rajz melyik állapotot fejezi ki.

67. A szín

Fesse meg eddigi életét egy papírcsíkon úgy, hogy a különböző életszakaszokat, eseményeket színes sávokkal jelzi.

68. A szín

Cédulákra felírt érzelmi állapotok közül a csoport minden tagja húz egyet, igyekszik azt színekkel (festéssel) elvont módon kifejezni. Utóbb a teljes listát felolvassva a csoport megpróbálja kitalálni, hogy melyik ábrázolás melyik fogalomhoz tartozik.

69. Színhang

Egy beállított csendeletről fessen képet úgy, hogy egy megadott festmény reprodukciójának alapján annak színhangját követi.

70. A kompozíció

Egy ornamentális és egy drámai kompozíció erősen leegyszerűsített vonalas rajzát értelmezze színekkel saját elképzelése szerint.

71. A kompozíció

Fessen elvont képet, amely egy előre megadott (híres) festmény kompozícióját követi.

72. A kompozíció. A képtér

Fessen képet a beállításról egy szokatlan, esetleg szabálytalan formájú képsíkra.

73. A kompozíció

a) Egy ornamentikából (részletkiemeléssel) fessen drámai kompozíciót.

b) Egy ismert festményből készítsen ornamentális kompozíciót.

74. Lépték

Fessen meg (esetleg többen együtt) egy kisméretű tárgyat óriási méretben.

75. Kivetítés

A csoport elé lerakott kavicsshalom minden darabja (éppen annyi, ahányan vannak) a csoport egy-egy tagjának felel meg. Keresse ki mindenki a sajátját. (Ha szükséges, segítségként felolvashatunk néhány előzetesen megírt mondatot, amelyek a kavicsról szólnak ugyan, de az illetőre is ráillenek.)

76. Kivetítés „Állat-önarckép”

Válassza ki azt az állatot, amellyel leginkább azonosulni tud, és fessen meg a portréját, mint saját önarcképét.

77. Kivetítés. „Tárgy-önarckép”

Válassza ki azt a tárgyat, amellyel leginkább azonosulni tud, és készítsen erről rajzot vagy festményt, mintha saját önarcképét készítené el.

78. Kivetítés

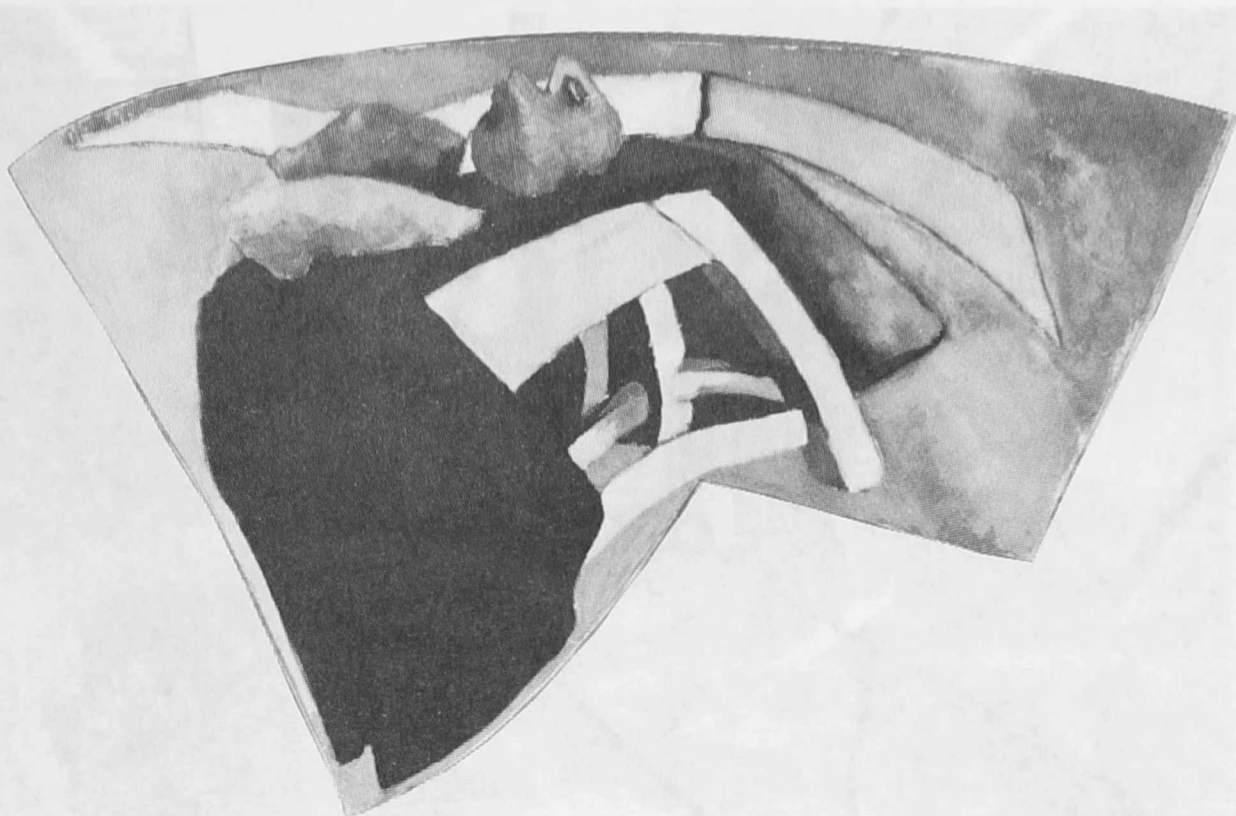
Készítse el önarcképét, vagy egy barátja portréját tárgyak együtteséből (assemblage).

79. Az ábrázolás személyes vonatkozásai

Fessen emlékezetből három képet olyan székekről, amelyek valamiért fontosak voltak számára élete során.

80. Az ábrázolás személyes vonatkozásai

Fessen olyan tájat, amely egy általa elképzelt esemény színhelye lesz majd.

*Kompozíciós feladat. Lőrincz Tamás (16 éves) munkája.
Illusztráció a 72. feladathoz*

81. Az ábrázolás személyes vonatkozásai

Vetítsünk egy megrázó hatású diaképet a rajzlapra. A fontosabb kontúrokat ceruzával rajzoljuk körbe. Ezután kell a beállításról a papírra képet festeni.

82. Az ábrázolás személyes vonatkozásai

Fessen természet után tájképet, amely előre meghatározott gondolatot sugall (például „A világ megismerhető”, „Az ember kiszolgáltató a természetnek”, „A természetben rend uralkodik”, „A világ undorító” stb.)

83. Az ábrázolás személyes vonatkozásai

Fessen olyan tájat, vagy csendéletet, amely egy adott fényképpel (például egy esküvő, Stonehenge, egy buddhista szerzetes stb.) valamilyen általa választott szempont alapján összekapcsolható.

84. Az ábrázolás személyes vonatkozásai

Fesse meg mindennap ugyanazt a tárgyat tíz napon keresztül.

85. Vizuális interjú

A papírra a „kérdező” felfest egy néhány vonallal elkezdett ábrát. A „válaszolók” reagál a „feltett kérdésre”.

86. Kontextus

Tervezen egy olyan formát (foltot), amely nem kelt határozott asszociációkat, illetve nincsen egy határozott jelentése. Fotókartonból vágja ki és helyezze el különböző helyeken. Tanulmányozza a folt várható hatását a különböző környezetekben. Ezt fotóval dokumentálja.

87. Az idő. A „megörökítés”

a) Gyűjtsön olyan ábrázolásokat (fotó, fénymásolat stb.), amelyek az idő múlását fejezik ki.

b) Próbáljon kitalálni olyan tárgyat, alkotást, amely nem hagyományos módon, de ugyancsak az idő múlását fejezi ki.

88. A „láttatás”

Tegyen láthatóvá, hallhatóvá természeti jelenségeket (például szélszobrok, hangszobrok).

89. Téralakítás

A lehető legkevesebb beavatkozással, minimális eszközökkel változtassa meg egy belső tér értelmét.

90. Téralakítás

Minimális beavatkozással hagyjon nyomot egy természeti környezetben.

91. Téralakítás

Készítsen papírmakettet egy szándékosan értelmetlen építészeti térről.

Belső tér átalakítása. Turi Erzsébet (17 éves) munkája. Papírhengerek, zsineg, tempera. Illusztráció a 92. feladathoz

92. Téralakítás

Egy belső tér hangulatát változtassa meg tárgyak hozzáadásával, festéssel, fénnel stb.

93. Látványtervezés

Tervezzon olyan látványelemeket, amelyek a figyelem felkeltését szolgálják (például valamilyen eseményre hívják fel a figyelmet).

94. Téralakítás

Egy dobozt (például cipősdobozt) tekintsen egy szoba makettjének. Rendezze be úgy, hogy az egy nyugtalanító hatású hely hatását keltse.

95. Tárgyalakítás. „Vizuális mentőláda”

Egy kisméretű dobozt rendezzen be olyan tárgyakkal, képekkel stb., amelyek a számára legfontosabb vizuálisan rögzített információkat tartalmazzák.

96. Tárgyalakítás. Pozitív-negatív tér

Készítsen „tokot” egy számára fontos dolognak.

97. Térformálás

Készítsen egy dinamikus formai megoldású, nem gyakorlati funkciójú toronysze-

rű konstrukciót (200 cm magas legyen), amelyhez csak egy 70*100 cm-es hullám-karton lemezt használ.

98. Térformálás

Tervezzon (és esetleg kivitelezzen) olyan labirintust, amelyhez valamilyen személyes kapcsolat fűzi.

99. Térformálás

Tervezzon egy nem gyakorlati funkciójú lépcsőt.

100. Térformálás

Tervezzon egy saját „rituális teret”.

101. Térformálás

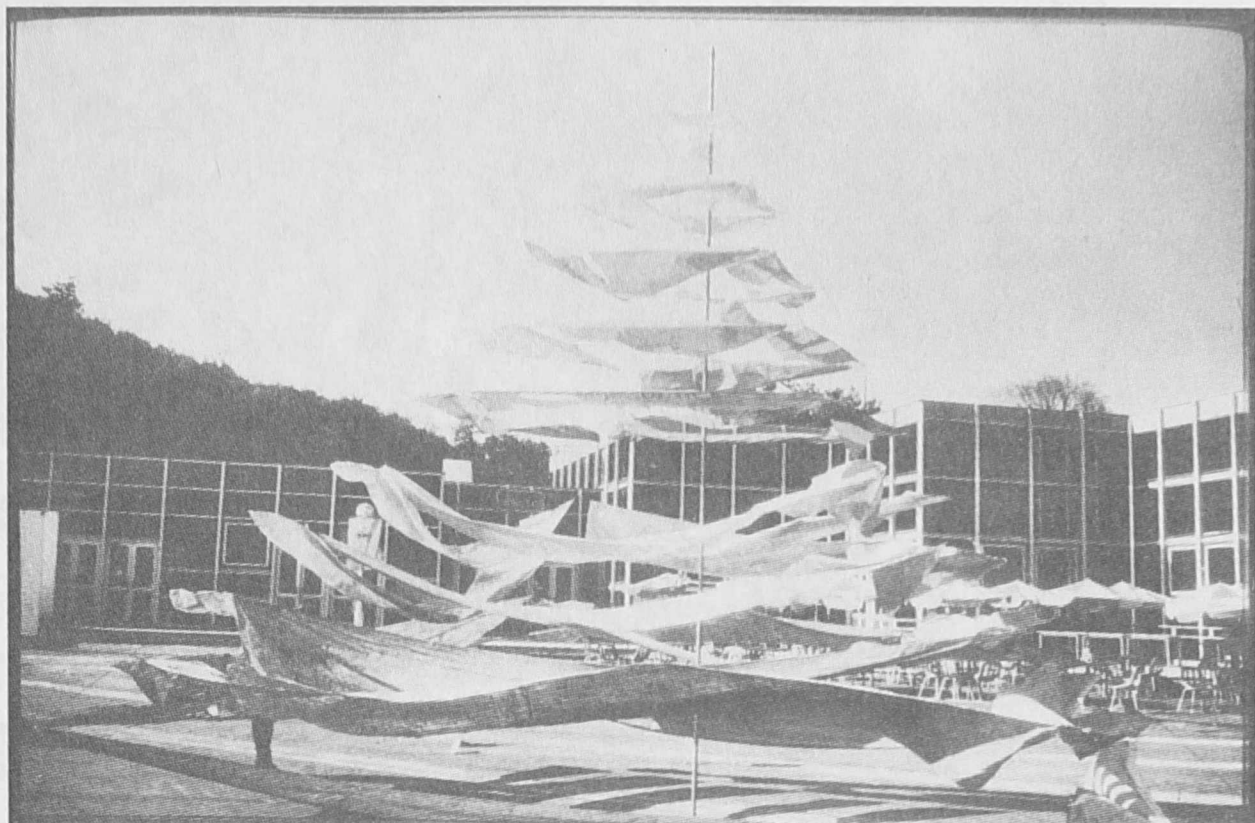
Tervezzon egy nem gyakorlati funkciójú toronyszerű építményt.

102. Térformálás

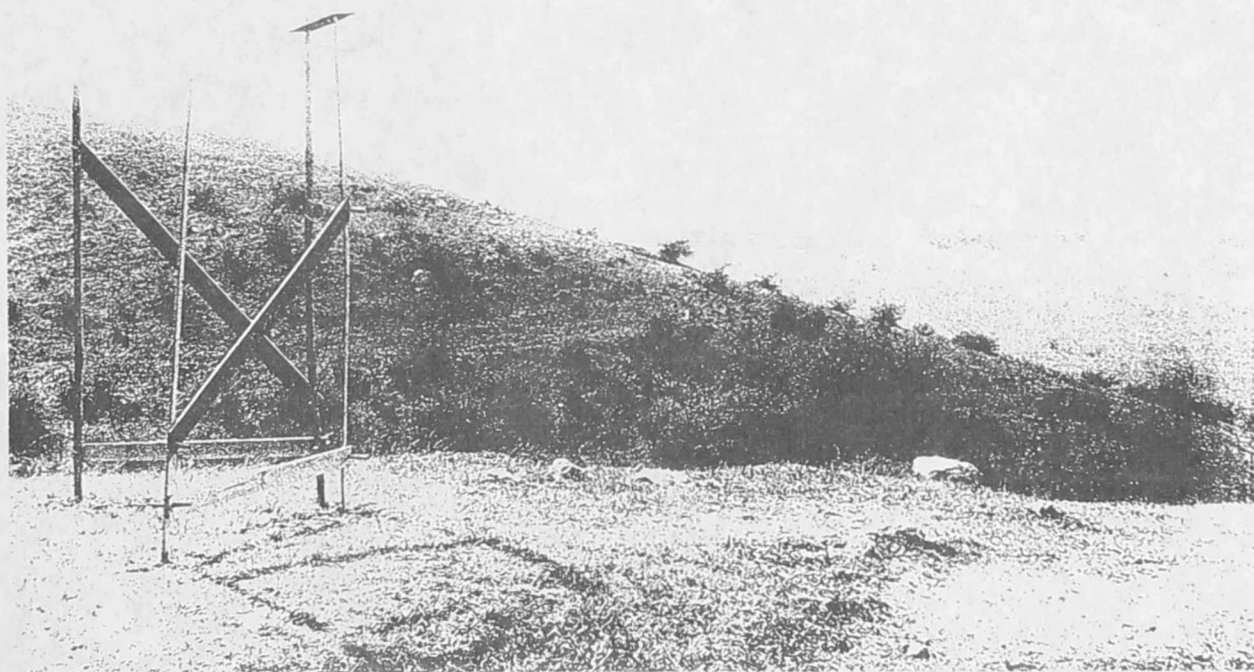
Készítsenek „héjat” (a lehető legkisebb teret) a csoportnak minimális eszközökkel (például gallyakból és papírból).

103. Térformálás

Keressen olyan helyet, ahol legszívesebben van egyedül, és a meditációra legalkalmasabbnak találja, ezt jelölje meg valamilyen módon. Dokumentálja a helyet.

*Torony. Ignácz Erika (17 éves) munkája. Alumínium, színezett skicc pausz, zsineg. 800x700x700.
Illusztráció a 101. feladathoz*

*Meditációs hely. Fejérvári Zsolt (18 éves) munkája
Illusztráció a 103. feladathoz*

